

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Prenzlau-Enander, Gabriele, Upplands-Bro kulturhistoriska miljöer, Uddevalla, 1991
 Tuulse, Armin, Sveriges kyrkor, Band 94, Håtuna, Håbo-Tibble och Kalmar kyrkor, Stockholm, 1962. (SvK)
 Tuulse, Armin, Upplands kyrkor, Del VII, Uppsala, 1960 (UpK)

ATA
 Församlingen
 Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret (Raä)
 Stockholms läns museum, aktarkivet (SLM)

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1170-1199	Nybyggnad av korparti.	Raä
1100-talets slut	Dopfunt kommer till.	SvK
1200-1249	Nybyggnad av långhus.	Raä
1250-1299	Nybyggnad av sakristia.	Raä
1300-talets början	Koret valvslås.	SvK
1450-tal	Långhusets valv slås. Långhus och kor förses med kalkmålningar. I långhusets sydvästra hörn byggs trappa till vinden. Altarskåp tillkommer.	SvK
1400-tal	Krona för en Mariabild tillkommer.	SvK
1490-tal	Vapenhus byggs till, valvslås och förses med kalkmålningar. Korets södra fönster tas upp.	SvK
1797	Nybyggnad av gravkor.	Raä
1674-1680	Allmän reparation av kyrkan under ledning av kyrkobyggaren Marcus Hindrichsson.	SvK

1675	Kyrkogårdsmur omtalas täckt av trätak.	SvK
1691	Fönster tas upp i västra gaveln.	SvK
1694	Korets östfönster förstoras.	SvK
1695	Dörröppning till vinden i östra gavelröset förses med ny dörr.	SvK
1697	Det östligaste fönstret i norra muren tas upp och förses med en glasmålning, dessförinnan var norra sidan fönsterlös.	SvK
1698	Takkonstruktionen renoveras. Nya sparrar och bjälkar sätts in.	
1699	Reparation av bogårdsmuren.	SvK
1700-tal	Sakristians fönster vidgas.	SvK
1700-tal	Dörr till södra vapenhuset förses med panel.	SvK
1700-tal	Nummertavla kommer till.	SvK
1704	Klockstapel uppförs.	SvK
1706	Predikstol köps in.	SvK
1759	<p>Kyrkan repareras och moderniseras under ledning av murmästarna Petter och Eric Roos.</p> <p>Kormurar och östra gavelröset höjs. Korets yttertak får samma höjd som långhuset.</p> <p>Triumfbågen vidgas och korets västra kappa ommuras.</p> <p>Kyrkan putsas med spritputs, dessförinnan var kyrkan slätputsad.</p> <p>Fönsteröppningar i södra muren vidgas med bibehållande av innersmygar.</p> <p>Ny takkonstruktion med en del virke från den 1698 års takkonstruktion. Vindflöjlar och svarttjärade vindskivor sätts upp.</p> <p>Kalkmålningarna vitkalkas.</p> <p>Trappa till vinden i långhusets sydvästra hörn tas bort.</p> <p>Predikstolen flyttas till norra sidan samt målas och förgylls.</p> <p>Dörröppning tas upp från sakristian till predikstolen.</p>	SvK

1760	Bänkinredningen tillverkas av snickaren Bomelin, Sigtuna och målas i blågrön marmorering. Läktare kommer till.	SvK
1763	Altaruppsats av Olof Gerdman tillkommer. Altartavla anskaffas.	SvK
1771	Altarring tillkommer.	SvK
1787	Klockstapeln repareras.	SvK
1793	Det södra vapenhuset förses med tegelgolv. Grav i södra vapenhuset igenfylls.	
1794	Lillklockan gjuts om av Gerhard Meyer.	SvK
1796-97	Bogårdsmuren vidgas åt väst och byggs om i västra delen av dalkarlar.	SvK
1797	Kyrkan restaureras under ledning av byggmästaren Neosander. Vapenhus byggs till i väst. Ny dörröppning i västmuren. Södra ingången sätts igen. Södra vapenhuset förvandlas till begravningskapell. Fönstret i västra gaveln ändras till läktardörr. Det västligaste fönstret i norra muren tas upp. Kalksten läggs in i kor och mittgång, dessförinnan var golvet lagt med tegel. Korgolvet höjs ett steg. Kyrkan putsas utvändigt.	SvK
1813	Taket läggs med tegel, dessförinnan var taket spåntäckt.	SvK
1817	Brandförsäkringsmärke sätts upp över södra vapenhusets ingång.	SvK
1818	Nisch i sakristians norra vägg förses med järndörr.	
1824	Korets östfönster förstoras ytterligare. Altaruppsatsens ram ändras. Altartavlan flyttas till högra sidan om altaret.	SvK

1835	Orgel kommer till. Byggd av P.Z. Strand efter ritningar av C.G. Blom.	SvK
1836	Korets östfönster förstoras ytterligare. Altartavlan tas bort och ersätts av ett kors.	SvK
1842-43	Bogårdsmuren repareras. Kyrkogården påförs sand och jord. Fyra bänkar köps in till kyrkogården.	SvK
1849	Grindstolpar kommer till. Grindar tillverkas av smeden Falk.	SvK
1853	Trägolvläggs i bänkkvarter och inom altarringen. Nummertavla kommer till.	SvK
1854	Sakristian förses med brädgolv, dessförinnan var golvet lagt av tegel.	SvK
1870-tal	Glasmålningar tas bort från fönster.	SvK
1880	Plantering av träd.	SvK
1880	En sk Gurneysk ugn införskaffas.	SvK
1884	Glasmålningar deponeras hos Nordiska museet.	SvK
1907	Storklockan gjuts om av Joh. A. Beckman & Co.	UpK
1915	Kyrkan restaureras under ledning av professorn och sedermera riksantikvariern Sigurd Curman, med C.L. Lundin som konservator. Utvändig putsning och avfärgning i ton i överensstämmelse med befintlig ytputs. Västra vapenhuset från 1797 byggs om till begravningskapell. Västra vapenhusets övre våning tas bort och nytt gavelröste uppfördes av korsvirke. Till yttertaket användes gamla takstolar och tegel. Gavelröstet förses med litet kors. Interiör förses vapenhuset med tunnvalv av trä och ingången till långhuset muras igen och i dess ställe utformades en absid med altare. Tunnvalvet och absiden förses med dekorativa målningar av Filip Månsson. Fönstret/läktardörren i västra gaveln muras igen. Fönsteröppningar förses med brunmålade träkarmar med kopplade bågar. Nya inre bågar. Yttre bågar förses med antikglas i blyspröjs med undantag för det östra korfönstret vars karmar och bågar utbyttes mot smidda järnkarmar. Östfönstret förses med glasmålning signerad Yngve Lundström.	SvK. ATA.

	<p>Altarkorset tas bort.</p> <p>Altartavlan flyttas till triumfbågens norra sida. Södra ingången återöppnas. Dörr mellan vapenhuset och långhuset kommer till.</p> <p>Utvändig ”vattenrevos” kyrkan.</p> <p>Kalkmålningarna i koret, långhuset och vapenhuset tas fram och konserveras. Målningarna förses med inskrifter som talar om vilket målningslager respektive partier tillhör.</p> <p>Kalkstensgolvet läggs om och kompletteras.</p> <p>Det södra vapenhusets golv läggs om.</p> <p>Predikstolen flyttas till södra sidan. Dörren till predikstol från sakristia ändras till lufthål för varmluftsuppvärmning. Ny trappa till predikstol. Den gamla trappbarriären sätts upp och kompletteras.</p> <p>Bänkkvarteren regleras och bänkarna görs ”bekvämare”. Övermålning med vit färg tas bort och den gamla färgen tas fram.</p> <p>Altare tillkommer.</p> <p>Korbänkar avlägsnas.</p> <p>Viktigare inventarier konserveras.</p> <p>Värmekammare uppförs väster om sakristian.</p> <p>Altare tillkommer.</p> <p>Altarring sänkes genom borttagning av dess nedre steg.</p> <p>Orgelläktaren tas bort. Orgeln placeras på ett podium i väst med användande av den äldre läktarens barriär.</p> <p>Orgel med 6 stämmor, en manual och pedal kommer till tillverkad av orgelbyggarfirman Åkerman & Lund.</p> <p>Dopfunten ställs på ett understycke av trä.</p> <p>Vapenhus förses med järnbeslagen dörr och nytt tegelgolv.</p>	
1938	<p>Exteriör restaurering, lös puts lagas och hela kyrkan vattrives i samman färg som tidigare.</p> <p>Kyrkans puts förnyas delvis.</p>	SvK. ATA.

1947	Elektrisk värme införs. Uppvärmningsanordning i värmekammare tas bort. Lufthål för varmluftsuppvärmning förses med lucka på norra sidan.	SvK
1951	Klockstapeln repareras.	SvK
1952	Kalkmålningarna rengörs av konservator Sven Dalén.	SvK
1953	Krona för Mariabild deponeras hos Statens Historiska museer. Rekonstruerad kopia av kronan kommer till kyrkan.	
1954	Dopfunten ställs på kalkstensfot hämtad från Håtuna kyrka.	SvK
1960-tal	Läktarbarriären vid orgelpodiet ändras för tillskapande av förvaringsutrymme.	Församlingen
1968	Orgeln byggs om. Utökning av stämmor.	ATA
1972	Klockstapeln renoveras och får ny panelinklädning och nytt spåntak.	ATA
1974	Skrudskåp kompletteras efter ritningar av Jerk Alton (utförs under 1980-talet).	ATA
1975	Omläggning av tegeltak med nytt tegel.	ATA
1987	Belysningsarmatur i kor och ljusringar i kronor tillkommer efter Jerk Altons förslag.	ATA
1990-tal	Två kyrkstugor uppförs intill södra bogårdsmuren.	Församlingen
1990-tal	Ambo tillkommer. Ljusbärare utförd efter Jerk Altons förslag tillkommer.	Församlingen
1996	Klockstapeln tjäras.	ATA
1999	Skrudskåp i sakristian vidgas efter ritningsförslag av Jan Billman.	ATA
2002	Åskledare monteras på kyrkan.	SLM
2002	Utvidgning av kyrkogård med nyanläggning av minneslund utförs efter förslag av Lena Biärsjö. Ingång i bogårdsmuren tas upp till den utvidgade delen.	SLM